
L'activitat de la UNESCO en el camp del patrimoni

Lluís Garcia Petit¹

Rebut: 10-02-2009
Acceptat: 25-03-2009

Resum

La Constitució de l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) estableix que una de les seves missions és vetllar per la conservació i la protecció de les obres d'art i els monuments d'interès històric o científic. Fonamentalment la UNESCO duu a terme aquesta missió a través de l'acció normativa, el foment de la cooperació internacional i l'assistència tècnica. Atesos els àmbits de competència de la UNESCO, l'educació en relació amb el patrimoni cultural és també objecte de diverses iniciatives: el Fòrum UNESCO Universitat i Patrimoni, el Programa d'Educació del Jovent en el Patrimoni Mundial, càtedres UNESCO, tallers de formació del professorat, cursos de formació per al jovent, edició de materials educatius...

A Catalunya, el Centre UNESCO és el referent de l'Organització internacional. En l'àmbit del patrimoni els seus eixos d'actuació principals són l'aplicació efectiva dels instruments internacionals i la promoció d'activitats transversals, com el material educatiu «Vine a la festa» o les Jornades de Pedagogia del Patrimoni.

Paraules clau: UNESCO; patrimoni; convencions internacionals.

Resumen. La actividad de la UNESCO en el campo del patrimonio

La Constitución de la Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura (UNESCO) establece que una de sus misiones es velar por la conservación y la protección de las obras de arte y los monumentos de interés histórico o científico. Fundamentalmente, la UNESCO lleva a cabo esta misión a través de la acción normativa, el fomento de la cooperación internacional y la asistencia técnica. Teniendo en cuenta los ámbitos de competencia de la UNESCO, la educación en relación con el patrimonio cultural es también objeto de diversas iniciativas: el Fórum UNESCO Universidad y Patrimonio, el Programa de Educación de la Juventud en el Patrimonio Mundial, cátedras UNESCO, talleres de formación del profesorado, cursos de formación para la gente joven, edición de materiales educativos...

En Cataluña, el Centro UNESCO es el referente de la Organización internacional. En el ámbito del patrimonio los ejes de actuación principales son la aplicación efectiva de los instrumentos internacionales y la promoción de actividades transversales, como el material educativo «Vine a la festa» o las Jornadas de Pedagogía del Patrimonio.

Palabras clave: UNESCO; patrimonio; convenciones internacionales.

1. Unescocat. Carrer Nàpols, 346 1r. 08025 Barcelona. centre@unescocat.org

Abstract. UNESCO activities in the field of heritage

One of the main objectives of the UNESCO is the protection, care and conservation of art objects and monuments of scientific and historical interest. To this aim, UNESCO employs a number of norms, international cooperation and technical assistance. One of this normative actions is concerned with the approval of recommendations, declarations and conventions related to heritage. In addition, UNESCO is concerned with cultural heritage education through a variety of initiatives: UNESCO Forum University and Heritage, program of Youth Education in World Heritage, UNESCO professorships, teachers training workshops, formative courses for young people, and publications of educational materials.

In Catalonia UNESCO is represented by Unescocat. Our main activities are the development of international actions and the promotion of transversal activities, such as the educational material, «Vine a la festa» or the Workshops in Heritage Education.

Keywords: UNESCO; Heritage; International conventions.

GARCIA PETIT, Lluís. «L'activitat de la UNESCO en el camp del patrimoni». *Treballs d'Arqueologia*, 2009, núm. 15, p. 29-41.

Què és la UNESCO

Els orígens de la UNESCO es remunten al període de la Segona Guerra Mundial. Ja abans que acabés la confrontació bèl·lica, el 1942, els governs dels països aliats europeus es reuneixen a Anglaterra en la Conferència de Ministres Aliats d'Educació, amb la finalitat de preparar ja la reconstrucció dels sistemes educatius quan es restableixi la pau, un projecte que progressivament va creixent amb la incorporació de nous països.

De l'1 al 16 de novembre de 1945, tot just finalitzada la guerra, té lloc a Londres una conferència de les Nacions Unides amb l'objectiu de crear una organització educativa i cultural. S'hi reuneixen una quarantena d'estats i el 16 de novembre neix oficialment l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura, més coneguda mundialment per la

sigla UNESCO, que correspon al seu nom en anglès (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*).

En el rerefons de la nova organització, com en general de tot el sistema de les Nacions Unides, hi havia el desig d'evitar per tots els mitjans possibles una nova guerra com la que acabava de costar prop de 60 milions de vides. Per això la Constitució de la UNESCO comença així:

Els governs dels estats part en la present Constitució, en nom dels seus pobles, declaren que, atès que les guerres neixen en la ment de les persones, és en la ment de les persones on s'han d'edificar els fonaments de la pau.

A continuació, l'article I.1 de la Constitució afirma:

L'Organització es proposa contribuir a la pau i a la seguretat fent més estreta, mit-

jançant l'educació, la ciència i la cultura, la col·laboració entre les nacions, a fi d'assegurar el respecte universal a la justícia, a la llei, als drets humans i a les llibertats fonamentals que sense distinció de raça, de sexe, d'idioma o de religió, la Carta de les Nacions Unides reconeix a tots els pobles del món.

D'aquí que el gran paraigua de totes les activitats que fa la UNESCO sigui el que es coneix com la cultura de la pau, un concepte que va desenvolupar la mateixa Organització durant la dècada de 1990.

El nombre d'estats que formen la UNESCO ha anat augmentant amb els anys i actualment són 193, pràcticament la totalitat dels estats del món. És important remarcar que la UNESCO és una organització d'estats i per tant són els estats que la formen els que decideixen en tot moment, a través de la Conferència General i de la resta d'òrgans establerts, quines són les activitats que duu a terme. De vegades es tendeix a pensar que la UNESCO és una organització independent dels estats, perquè se la confon amb el que pròpiament és la Secretaria, que té la seu a París i que actualment és encapçalada per Koichiro Matsuura, director general de la UNESCO.

Els àmbits d'actuació de la UNESCO són, com indica el seu nom, l'educació, la ciència i la cultura; però atès que la seva Constitució estableix que ha de fomentar la informació i la lliure circulació de les idees mitjançant la paraula i la imatge, el 1990 es va decidir crear una branca dedicada específicament a la informació i la comunicació, de manera que actualment la UNESCO es divideix en cinc sectors: Educació, Ciències Naturals, Ciències Socials i Humanes, Cultura, i Comunicació i Informació.

El patrimoni cultural a la UNESCO

La Constitució de la UNESCO ja fa referència directa al patrimoni cultural des del primer article, on després del paràgraf esmentat més amunt estableix:

Article I.2.

Per realitzar aquesta finalitat, l'Organització:

[...]

c) Ajudarà a la conservació, al progrés i a la difusió del saber: vetllant per la conservació i la protecció del patrimoni universal de llibres, obres d'art i monuments d'interès històric o científic, i recomanant a les nacions que hi estiguin interessades les convencions internacionals que siguin necessàries per a aquesta finalitat; animant la cooperació entre les nacions en totes les branques de l'activitat intel·lectual i l'intercanvi internacional de representants de l'educació, de la ciència i de la cultura, així com de publicacions, obres d'art, material de laboratori i qualsevol altra documentació útil per a aquest fi.

Sens dubte la preocupació pel patrimoni és una constant en tota la història de la UNESCO i probablement sigui l'aspecte més conegut de la seva activitat. Un dels exponents de la importància general que la UNESCO atorga al patrimoni cultural és la Declaració sobre les Responsabilitats de les Generacions Actuals envers les Generacions Futures, aprovada el 1997, la qual estableix que «les generacions actuals tenen la responsabilitat d'identificar, protegir i conservar el patrimoni cultural material i immaterial i de transmetre aquest patrimoni comú a les generacions futures».

Essencialment les activitats relacionades amb el patrimoni s'emmarquen dins

del sector de Cultura, encara que podem trobar-hi referències en altres àmbits de la UNESCO. Aquestes activitats, d'acord amb la constitució de la UNESCO, corresponen a grans trets a l'acció normativa, el foment de la cooperació internacional i l'assistència tècnica.

L'acció normativa es tradueix en l'elaboració de textos de referència que volen inspirar els estats membres a l'hora de definir i aplicar les seves polítiques relacionades amb els àmbits de competència de l'Organització. Aquests textos prenen fonamentalment la forma de convencions, recomanacions o declaracions, que són presentades a la Conferència General pel Consell Executiu de la UNESCO acompanyades sempre d'un estudi preliminar sobre els aspectes tècnics i jurídics que s'ha de tractar.

Les convencions són l'instrument normatiu de rang més alt. Una convenció és en realitat un acord entre estats, una norma legal que assumeixen lliurement, que s'autoimposen. Però les convencions que promou la UNESCO han de ser aprovades primer per la Conferència General. Així doncs, primer de tot la Conferència General de la UNESCO, formada per tots els estats membres, aprova el text d'una convenció, per majoria, i a partir d'aquell moment tots els estats que ho desitgin poden ratificar-la. La convenció entrarà en vigor després que l'hagin ratificat un nombre mínim d'estats que s'estableix al mateix text. Entre el moment en què la Conferència General aprova una convenció i el moment en què aquesta entra en vigor solen passar uns quants anys, que poden ser més o menys segons la rapidesa amb què els estats vagin ratificant el text aprovat. Un dels casos més ràpids ha estat el de la Convenció sobre la Protecció i la Promoció de la Diversitat de les Expres-

sions Culturals, que va ser aprovada l'octubre de 2005 i va entrar en vigor el març de 2007; però en el cas oposat es pot citar la Convenció Multilateral tendent a evitar la Doble Imposició dels Cànons per Drets d'Autor, aprovada el 1979 i que encara no ha entrat en vigor. Sigui com sigui, les convencions només s'apliquen als estats que les han ratificat; en cap cas es poden aplicar a altres estats, encara que hi hagin votat a favor a la Conferència General.

La preparació d'una convenció també és un procés llarg, d'anys, que ha de seguir un procediment establert i que implica la realització de nombroses reunions, nacionals, regionals o internacionals, d'experts, d'assessors, de representants governamentals, etc. Se succeeixen els esborranys de textos i es debaten centenars d'esmenes; però per això mateix una convenció és una norma molt treballada, molt consistent, d'acceptació general i per tant es converteix en una eina molt útil.

La Conferència General de la UNESCO també pot aprovar recomanacions, és a dir, textos on es formulen principis i normes destinats a reglamentar internacionalment una qüestió i on es convida els estats membres a adoptar qualsevulla mesures legislatives o d'altra mena en relació amb les qüestions de què es tracti. A diferència de les convencions, les recomanacions no són normes d'obligat compliment, encara que moralment tots els estats les haurien de seguir, i molt especialment aquells que hi hagin votat a favor. Les recomanacions també han de seguir un procediment establert abans de ser aprovades per la Conferència General, però normalment són menys complexes i no és de menester tant de temps per redactar-les.

Finalment la Conferència General pot formular declaracions, documents que

enumeren uns principis universals als quals la comunitat internacional vol donar la màxima autoritat i tot el seu suport. Tot i que la Constitució de la UNESCO no preveu explícitament aquesta forma de document, a la pràctica ha estat utilitzat nombroses vegades. En realitat no es diferencia molt de la recomanació, si no és pel to més solemne que se li dona, motivat generalment per la gran importància que es dona al tema a què es refereix.

Els textos normatius

Des de la seva fundació, la UNESCO ha aprovat 37 textos normatius relacionats directament amb el patrimoni cultural, entre els quals hi ha 6 convencions, 10 recomanacions i 2 declaracions. A continuació es fa un repàs d'aquests instruments.

Convenció per a la Protecció dels Béns Culturals en cas de Conflicte Armat i Reglament per a l'Aplicació de la Convenció (l'Haia, 14 de maig de 1954)

Atesos els orígens de la UNESCO, no és gens estrany que aquesta fos la primera convenció relativa al patrimoni que va aprovar la Conferència General. Ha estat ratificada per 122 estats, entre ells Espanya; però malauradament no ha evitat la destrucció de molts béns culturals arreu del món, potser, entre altres raons, perquè encara hi ha estats poderosos, com els Estats Units d'Amèrica, que no figuren entre els estats membres. Els principis de la Convenció es van concretar en un protocol signat a l'Haia el mateix 14 de maig de 1954, que posteriorment es va ampliar amb un segons protocol el 26 de març de 1999.

Convenció sobre les Mesures a Adoptar per a la Prohibició i la Prevenció de la Importació, l'Exportació i la Transferència de Propietat Il·legals de Béns Culturals (París, 14 de novembre de 1970)

L'objectiu evident d'aquesta convenció, ratificada per Espanya i un total de 116 estats, és lluitar contra el tràfic il·legal de béns culturals de tota mena, entre els quals cita explícitament «els béns relacionats amb la història», «el producte de les excavacions (tant autoritzades com clandestines) i dels descobriments arqueològics» i «els elements procedents de la desmembració de monuments artístics o històrics i de llocs d'interès arqueològic». Cal recordar que, segons dades de la Interpol, aquesta activitat il·legal mou cada any prop de 7.000 milions de dòlars a tot el món i constitueix el tercer tipus de tràfic il·legal per la quantitat de diners que mou, després dels de drogues i d'armes. Aquesta xifra és prou il·lustrativa de l'envergadura i la gravetat del fenomen, però malauradament també fa pensar que els 37 anys de vigor de la Convenció no han servit per posar-hi fre.

Convenció sobre la Protecció del Patrimoni Mundial, Cultural i Natural (París, 16 de novembre de 1972)

Probablement sigui la Convenció més coneguda de la UNESCO, ni que sigui indirectament perquè és el marc on s'inscriu la Llista del Patrimoni Mundial. La Llista del Patrimoni Mundial està formada per tots els indrets coneguts generalment com a «patrimoni de la humanitat», «patrimoni mundial» o fins i tot «patrimoni de la UNESCO», però de cap manera és l'objectiu principal de la Con-

venció. La Llista vol ser només un aparador que cridi l'atenció sobre el valor i la importància que tenen el patrimoni cultural i el patrimoni natural. La justificació que precedeix el text de la Convenció considera «que el deteriorament o la desaparició d'un bé del patrimoni cultural i natural constitueix un empobriment nefast del patrimoni de tots els països del món»; però si la norma legal es refereix únicament al patrimoni que té «un valor universal excepcional» és perquè aquest justifica especialment i de manera prioritària la col·laboració de tota la comunitat internacional.

El primer que estableix la Convenció és que cada estat ha d'identificar i delimitar els diversos béns del patrimoni cultural i natural situats al seu territori que consideri que tenen un valor universal excepcional. També ha d'enviar al Comitè del Patrimoni Mundial un inventari d'aquests béns aptes per ser inclosos a la Llista del Patrimoni Mundial, del qual han de sortir les candidatures que es presentin. Pel que fa als béns inscrits a la Llista, convé recordar que són els estats els que sol·liciten la inscripció i a canvi es comprometen a complir totes les obligacions que se'n deriven, de manera que en cap cas s'ha d'entendre la pertinença a la Llista com un premi o una distinció que atorga la UNESCO i que comporta certs privilegis.

La Convenció es complementa amb les Orientacions que han de guiar l'aplicació de la Convenció sobre la Protecció del Patrimoni Mundial, Cultural i Natural, un document deu vegades més extens que la Convenció, que desenvolupa i concreta el text normatiu. Aquestes orientacions es van revisant i ampliant a mesura que la pràctica ho fa necessari. Els òrgans de govern de la Convenció són l'assem-

blea general dels estats part i el Comitè del Patrimoni Mundial, que és el que decideix les inscripcions a la Llista del Patrimoni Mundial, a partir de les avaluacions de les candidatures que li presenten el Consell Internacional de Monuments i Indrets (ICOMOS) i la Unió Internacional per a la Conservació de la Natura (UICN).

L'any 2007, el Comitè del Patrimoni Mundial va esborrar per primera vegada un indret de la Llista: el santuari de l'òrix d'Àrabia, situat a Oman. La decisió, que es va prendre després que les autoritats decidissin reduir en un 90% la superfície protegida, deixa clara la voluntat de fer complir fermament la Convenció i d'arribar, si cal, fins a les darreres conseqüències.

A Catalunya tenim sis indrets inscrits a la Llista del Patrimoni Mundial. Convé aclarir que «indret» és el terme oficial que designa cadascuna de les inscripcions a la Llista; però un indret pot estar format per diversos béns, com és el cas majoritari a Catalunya, on tenim: les Obres d'Antoni Gaudí (el Parc Güell, el Palau Güell, la Casa Milà o la Pedrera, la Casa Vicens, la Façana del Naixement i la Cripta de la Sagrada Família, la Casa Batlló i la Cripta de la Colònia Güell), el Monestir de Poblet, el Palau de la Música i l'Hospital de Sant Pau, l'Art Rupestre de la Conca Mediterrània de la Península Ibèrica (que inclou 60 jaciments en 27 municipis catalans i 727 jaciments en total); les Esglésies Romàniques Catalanes de la Vall de Boí (Sant Feliu de Barruera, Sant Joan de Boí, Santa Maria de Taüll, Sant Climent de Taüll, Santa Maria de l'Assumpció de Coll, Santa Maria de Cardet, la Nativitat de Durro, Sant Quirc de Durro i Santa Eulàlia d'Erill la Vall) i el Conjunt Arqueològic de Tarragona (format per les Muralles

Romanes, el Recinte de Culte Imperial, el Fòrum Provincial, el Circ, el Fòrum Colonial, el Teatre Romà, l'Amfiteatre, la Basílica i l'Església Romànica, la Necròpolis Paleocristiana, l'Aqüeducte, la Torre dels Escipions, la Pedrera del Mèdol, el Mausoleu de Centcelles, la Vila dels Munts d'Altafulla i l'Arc de Berà).

Convenció sobre la Protecció del Patrimoni Cultural Subaquàtic (París, 2 de novembre de 2001)

És la darrera que ha entrat en vigor, el 2 de gener de 2009, cosa que la converteix segurament en la més desconeguda. La finalitat principal de la Convenció és lluitar contra el saqueig dels jaciments subaquàtics en aigües internacionals, en un moment en què les noves tecnologies faciliten molt la detecció i l'accés al patrimoni submergit. A més inclou un annex molt tècnic que explica com caldria dur a terme les excavacions arqueològiques submarines. Els principis fonamentals del text són: la prioritat de la preservació *in situ*, la negativa a l'explotació comercial dels vestigis i la cooperació entre els estats.

La preservació dels vestigis en el mateix lloc on s'han trobat significa que no es poden extreure tret que la seva preservació estigui clarament en perill o que sigui indispensable per a l'estudi, i d'aquesta manera es converteix de fet en una mesura preventiva, perquè en la mesura que no es puguin treure a la superfície els objectes serà més difícil traficar-hi. La negativa a l'explotació comercial vol atacar la base del tràfic il·legal i de l'espoli patrimonial que fomenta. I la cooperació entre els estats és indispensable per a la protecció en aigües internacionals, perquè allà on cap estat té competència legal el

compromís de comunicar a la resta d'estats qualsevol troballa realitzada per ciutadans del propi estat és l'única possibilitat de prendre mesures de salvaguarda efectives.

A Catalunya, on tenim tant de litoral i hem rebut tantes influències a través del mar, ja fossin de fenicis, grecs o romans, es calcula que hi ha més de 800 jaciments arqueològics subaquàtics. Però segurament també hi ha dispers per la Mediterrània, del temps en què la flota catalana hi exercia el seu ampli domini, un ric patrimoni la localització del qual, d'acord amb la Convenció, s'ha de comunicar a l'Estat espanyol i conseqüentment a la Generalitat de Catalunya. De tota manera l'aplicació del nou instrument legal tot just comença ara i els dies 26 i 27 de març es reuneix per primer cop la conferència dels estats part de la Convenció.

Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial (París, 17 d'octubre de 2003)

Aquesta Convenció està cridada a equiparar-se en ressò social amb la Convenció del Patrimoni Mundial. La preocupació de la UNESCO per aquesta part del patrimoni cultural es remunta a la dècada de 1970, però no és fins al 1992 que s'arriba a un acord general sobre el concepte de «patrimoni cultural immaterial». Amb aquest text normatiu es vol donar a les expressions immaterials d'una cultura el mateix valor que s'atorga als monuments, entre altres raons perquè moltes cultures del món semblaven infravalorades per no tenir un patrimoni artístic i monumental ric.

Aquesta Convenció manté molts paral·lelismes amb la Convenció del Patri-

moni Mundial de 1972, com ara l'obligació d'identificar mitjançant inventaris el patrimoni afectat per la Convenció i l'establiment d'una Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial. Però l'experiència acumulada en aquella ha fet que també hi hagi algunes diferències notables. La més important és que, mentre aquella afecta només els béns que tenen un valor universal excepcional, aquesta es refereix a tots els elements del patrimoni immaterial, sense entrar en consideracions de si alguns tenen un valor excepcional i altres no. Per tant l'abast d'aquesta convenció és molt més ampli i consegüentment també és previsible que sigui més complexa la seva aplicació.

L'altra gran diferència és que la Convenció del Patrimoni Immaterial promou la implicació més àmplia possible de tota la societat en l'aplicació del text, tant a través dels individus i les comunitats portadors del patrimoni immaterial, com de les ONG i centres de recerca. Així, per exemple, un dels requisits que han de complir les candidatures a la Llista del Patrimoni Immaterial és que les persones o grups que practiquen els costums o les tradicions han de donar el seu consentiment a la inscripció. I l'avaluació de les candidatures no dependrà únicament de dues grans ONG internacionals com passa amb la Convenció de 1972, sinó que el Comitè per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial podrà recórrer a totes les persones, organitzacions i institucions que consideri oportú, de manera que el criteri dels experts no serà l'únic que es tindrà en compte.

Dins dels Països Catalans, la Patum de Berga i el Misteri d'Elx són les dues

úniques manifestacions de l'Estat espanyol que de moment formen part de la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial, per haver estat proclamades obres mestres del patrimoni oral i immaterial de la humanitat, en el marc d'un programa de la UNESCO que va desaparèixer amb l'entrada en vigor de la Convenció. El setembre de 2009 s'han de decidir les noves inscripcions a partir de les sol·licituds presentades pels estats, entre les quals figuren el Tribunal de les Aigües de València, el Tribunal dels Bons Homes de Múrcia, el Silbo Gomero i la Dieta Mediterrània. A Catalunya també s'estan preparant altres candidatures per al futur, especialment els castellers, que compten amb un ampli suport institucional i social, i la Rambla de Barcelona, i és previsible que es multipliquin a mesura que es vagi coneixent la Convenció.²

Convenció sobre la Protecció i la Promoció de la Diversitat de les Expressions Culturals (París, 20 d'octubre de 2005)

Tot i que aquesta norma, que va entrar en vigor el març de 2007 i que ha estat ratificada per 95 estats, entre els quals figuren Espanya i França, es va pensar fonamentalment com a mesura preventiva davant del predomini de la llengua anglesa en les indústries culturals i en els mitjans de comunicació, la definició que fa d'expressions culturals com «les expressions resultants de la creativitat de persones, grups i societats, que posseeixen un contingut cultural» és prou àmplia per incloure molts aspectes del patrimoni cultural.

2. Al llarg dels anys 2009 i 2010, la UNESCO ha declarat Patrimoni Inmaterial de la Humanitat la majoria dels elements esmentats, cf. www.unesco.org (*N. de l'E.*).

Recomanació que defineix els Principis Internacionals que haurien d'aplicar-se a les Excavacions Arqueològiques (5 de desembre de 1956)

Aquesta recomanació demostra fins a quin punt la tasca de la UNESCO és pionera en molts camps i facilita el progrés social i científic, perquè conté disposicions com ara que «les autoritats competents haurien d'emprendre una acció educativa per despertar i desenvolupar el respecte i l'estimació del públic pels vestigis del passat, servint-se especialment de l'ensenyament de la història, estimulants la participació dels estudiants en algunes excavacions...». Tot i la seva antiguitat, que faria necessària una actualització del text, les disposicions que conté encara no s'apliquen de manera general a tot el món. Fins i tot al nostre país, on en els darrers trenta anys s'ha produït un avenç extraordinari en aquest àmbit i on en conjunt s'aplica correctament aquesta recomanació, segurament estariem d'acord que encara podem millorar en l'aplicació d'algun dels trenta-tres punts de la recomanació, com ara el que diu que «caldrà assegurar la continuïtat dels recursos econòmics, especialment per aconseguir: i) el bon funcionament dels serveis; ii) l'execució d'un pla de treballs adequat a la riquesa arqueològica del país, incloses les publicacions científiques; iii) la fiscalització dels descobriments fortuïts; iv) el manteniment de les excavacions i monuments.»

Recomanació sobre els Mitjans més Eficaces per fer els Museus Accessibles a Tothom (14 de desembre de 1960)

Aquest text estableix principis que avui estan generalment acceptats al nostre país i a molts llocs del món, com ara l'aprofi-

tament dels museus amb finalitat didàctica, la funció social general dels museus o les mesures per facilitar-ne l'accés a la població.

Recomanació relativa a la Protecció de la Bellesa i del Caràcter dels Llocs i Paisatges (11 de desembre de 1962)

Aquesta recomanació afecta el patrimoni cultural en la mesura que afecta els elements que constitueixen un paisatge. El text parla de paisatges naturals però també de paisatges modelats per les persones i concretament dels paisatges urbans. En realitat és la primera referència al concepte de paisatge cultural, tan present actualment.

Recomanació sobre les Mesures Encaminades a Prohibir i Impedir l'Exportació, la Importació i la Transferència de Propietat Il·legals de Béns Culturals (19 de novembre de 1964)

Aquesta recomanació va ser el primer pas de l'acció normativa que va desembocar en l'aprovació, sis anys més tard, de la Convenció sobre les Mesures que s'havien d'adoptar per a la Prohibició i la Prevenció de la Importació, l'Exportació i la Transferència de Propietat Il·legals de Béns Culturals.

Recomanació sobre la Conservació dels Béns Culturals que l'Execució d'Obres Públiques o Privades pugui posar en Perill (19 de novembre de 1968)

En aquests moments aquesta recomanació, en conjunt, ja se segueix al nostre país;

però una lectura atenta i detallada sempre permet trobar-hi possibilitats de millora. Així, en parlar dels programes educatius, el text diu que «hauria de divulgar-se mitjançant publicacions especialitzades, articles a la premsa i programes de ràdio i televisió, el caràcter dels perills que amenacen els béns culturals com a conseqüència d'obres públiques o privades insuficientment preparades, així com exemples de casos en què s'hagin conservat o salvat béns culturals.»

Recomanació sobre la Protecció, en l'Àmbit Nacional, del Patrimoni Cultural i Natural (16 de novembre de 1972)

Aquesta recomanació es va aprovar el mateix dia que la Convenció sobre la Protecció del Patrimoni Mundial, Cultural i Natural, i per això el seu nom especifica que es refereix a l'àmbit nacional, mentre que la convenció es refereix a l'àmbit mundial. La definició que els dos textos fan de patrimoni cultural és gairebé idèntica, l'única diferència és que la convenció es refereix al que té un valor universal excepcional i la recomanació al que té un valor especial.

Recomanació relativa a la Salvaguarda dels Conjunts Històrics o Tradicionals i a llur Funció en la Vida Contemporània (26 de novembre de 1976)

Tot i que ja fa més de trenta anys que es va aprovar, aquesta recomanació encara és lluny de ser seguida generalment, ni tan sols als països occidentals, que disposen de més recursos per fer-ho. Aspectes com la formació d'equips pluridisciplinaris per elaborar els plans de salvaguarda, la con-

sulta de la població interessada, el manteniment de la trama social i l'educació es compleixen, en el millor dels casos, només mínimament i sense tenir en compte l'esperit del text.

Recomanació sobre l'Intercanvi Internacional de Béns Culturals (26 de novembre de 1976)

L'objectiu d'aquesta recomanació és facilitar l'intercanvi, temporal o definitiu, de béns culturals, un concepte ampli que inclou tots «els objectes que siguin testimoni de la creació humana o de l'evolució de la natura i que, en opinió dels òrgans competents de cada estat, tinguin o puguin tenir un valor i un interès històric, artístic, científic o tècnic, especialment...».

Recomanació sobre la Protecció dels Béns Culturals Mobles (28 de novembre de 1978)

Entre altres mesures, aquest text recomana l'establiment sistemàtic d'inventaris i repertoris dels béns culturals mobles, incrementar les mesures de prevenció de riscos, tot atribuint als museus i institucions similars els recursos necessaris, etc. És important remarcar que la recomanació no es refereix només als béns dipositats en museus públics, sinó que dedica tot un apartat a les col·leccions privades.

Recomanació sobre la Salvaguarda de la Cultura Tradicional i Popular (15 de novembre de 1989)

Aquesta recomanació és l'antecedent de la Convenció per a la Salvaguarda del Patri-

moni Cultural Immaterial. Observem que hi ha un canvi de denominació de l'objecte de salvaguarda, que és fruit dels amplis debats que hi va haver en l'elaboració de la Convenció, durant els quals es va arribar a la conclusió que calia equiparar en importància tota aquesta part de la cultura amb la que ha quedat reflectida en monuments o construccions.

Declaració Universal de la UNESCO sobre la Diversitat Cultural (2 de novembre de 2001)

Aquesta declaració, que en bona mesura va ser propiciada com a reacció davant del fenomen de la globalització i que va ser el precedent de la Convenció sobre la Protecció i la Promoció de la Diversitat de les Expressions Culturals, va representar un pas important per a la protecció del patrimoni cultural. D'una banda afirma que la creació s'alimenta de les arrels de les tradicions culturals i per tant reconeix un vincle directe entre la creativitat i les produccions a què pugui donar lloc en el futur, amb el patrimoni cultural i les manifestacions, materials o immaterials, que hem heretat del passat. I d'altra banda estableix que els béns i serveis culturals no poden ser considerats mercaderies o béns de consum com els altres i així posa les bases del que sovint es coneix com a «excepció cultural».

Declaració de la UNESCO Relativa a la Destrucció Intencional del Patrimoni Cultural (17 d'octubre de 2003)

La destrucció dels Budes de Bamiyan l'any 2001 va ser el desencadenant d'aquesta declaració solemne, que, tot i ser parado-

xalment un reconeixement tàcit de la poca efectivitat dels instruments normatius existents, també constitueix un pas més en la protecció del patrimoni cultural en la mesura que reforça aspectes poc desenvolupats.

Altres camps d'actuació

Els altres dos grans eixos d'activitat que, a més de l'acció normativa, formen part fundacional de la missió de la UNESCO, són el foment de la cooperació internacional i l'assistència tècnica, que fonamentalment es duen a terme a través també de les convencions, que sens dubte representen el major exponent de la tasca de l'Organització, per tal com són instruments aprovats pel conjunt de la comunitat internacional i de compliment obligat per a tots els estats que els ratifiquen. Així, dins de cada Convenció hi ha diversos articles relacionats específicament amb aquests dos aspectes. En alguns casos, com la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Mundial, Cultural i Natural i la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial, s'estableix un fons econòmic que es nodreix amb les aportacions, obligatòries i voluntàries, dels estats membres i que serveix per finançar les accions a favor del patrimoni en els estats que disposen de menys recursos econòmics.

Entre les accions més destacades que ha dut a terme la UNESCO per preservar el patrimoni mundial cal esmentar sens dubte, pel seu gran abast, el trasllat dels temples d'Abu Simbel (Egipte) amenaçats per la construcció de la presa d'Assuan i la campanya de salvaguarda dels temples d'Angkor (Cambodja). En el camp de l'assistència tècnica possiblement el tema de més actualitat sigui tot el que gira al vol-

tant del canvi climàtic i com pot afectar el patrimoni cultural a les diverses regions del món, tant pel previst increment del nivell del mar com pels efectes que pugui tenir l'augment de temperatures, entre altres aspectes.

Atesos els àmbits de competència de la UNESCO, l'educació en relació amb el patrimoni cultural és també objecte de diverses iniciatives. El Fòrum UNESCO Universitat i Patrimoni, fruit d'una col·laboració entre el Centre del Patrimoni Mundial i la Universitat Politècnica de València, és una xarxa de centres universitaris que duu a terme projectes relacionats amb la salvaguarda del patrimoni cultural i natural. El Programa d'Educació del Joven en el Patrimoni Mundial, coordinat conjuntament pel Centre del Patrimoni Mundial i la Xarxa d'Escoles Associades a la UNESCO, té l'objectiu fonamental de sensibilitzar el jove sobre la importància del patrimoni cultural i dóna lloc a diverses activitats i projectes, com ara els fòrums internacionals de joves sobre el patrimoni mundial, els seminaris de formació i l'elaboració de materials educatius. Les Beques UNESCO-Vocacions Patrimoni, que s'atorguen cada any a cinc joves professionals de la gestió del patrimoni natural o cultural perquè puguin perfeccionar la seva formació, són el fruit d'una col·laboració entre el Centre del Patrimoni Mundial i l'associació francesa Vocacions Patrimoni, finançada per les multinacionals AXA i MAZARS i el Heddley Trust, amb el suport dels ministeris francesos de Cultura i Comunicació i d'Afers Estrangers i Europeus. Aquestes són algunes de les iniciatives impulsades per la UNESCO, però cada estat pot promoure altres activitats educatives en el marc de les diverses convencions, recomanacions o declaracions internacionals.

La UNESCO a Catalunya

A Catalunya, el Centre UNESCO és el referent de l'Organització internacional, amb la qual manté unes relacions oficials que li permeten assistir com a observador a les reunions de la Conferència General i dels òrgans de govern de les convencions. En l'àmbit del patrimoni els seus eixos d'actuació prioritaris són la promoció del compliment de la lletra i l'esperit de la normativa de la UNESCO i el foment de les activitats que relacionen el patrimoni amb altres àmbits d'actuació.

En el primer aspecte, el Centre UNESCO de Catalunya, en col·laboració amb el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, està fent un seguiment directe de la Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial, que es tradueix entre d'altres en l'assistència a les reunions de l'Assemblea General i del Comitè Intergovernamental. D'altra banda ha estat una de les primeres 24 ONG acreditades per prestar assessorament al Comitè en les seves funcions, com l'avaluació de les candidatures a les llistes del patrimoni immaterial o la selecció de projectes. També assessora les iniciatives que dins de Catalunya es planten impulsar una candidatura a la Llista del Patrimoni Immaterial, com la dels castellers o la de la Rambla de Barcelona.

Pel que fa a la Convenció del Patrimoni Mundial, manté una comunicació permanent amb el Centre del Patrimoni Mundial i està en contacte amb els gestors dels béns catalans inscrits a la Llista del Patrimoni Mundial. També col·labora amb la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat en la traducció al català dels diversos instruments normatius de

la UNESCO, entre d'altres aspectes, i amb la Direcció General de Turisme per millorar la visibilitat dels béns inscrits.

Dins del segon eix prioritari, el Centre UNESCO de Catalunya-Unescocat treballa especialment en el patrimoni funerari, un camp especialment adient per a la promoció del diàleg interreligiós i intercultural en general, que a més permet també la promoció de valors de respecte envers les generacions passades. En aquest àmbit manté una estreta col·laboració amb Cementiris de Barcelona i amb Serveis Funeraris de Barcelona, en el marc de la qual dóna suport a les rutes dels cementiris del Poblenou i de Montjuïc, que permeten descobrir la riquesa del patrimoni funerari i a través d'ell la història de la ciutat. En l'àmbit mundial, treballa conjun-

tament amb l'Associació Europea de Cementiris Significatius i amb la Federació Internacional d'Associacions de Tanatologia per promoure la salvaguarda de tot aquest patrimoni, tant material com immaterial.

En l'àmbit de l'educació, edita materials educatius com «Vine a la festa», que presenta les principals celebracions festives de les diverses tradicions religioses presents a Catalunya i que es complementa amb l'organització de tallers a les escoles i instituts. També col·labora des de fa deu anys en l'organització de les Jornades de Pedagogia del Patrimoni amb les escoles associades a la UNESCO de Catalunya, i a través de Linguapax publica recursos educatius per promoure el patrimoni lingüístic d'arreu del món.